

Schackundervisning och invandrarfamiljer

Ett projektarbete av Tony Hanoman

Bakgrund

Jag har jobbat som klassassistent och fritidspersonal på Sollentuna International School under det senaste skolåret. En av anledningarna till att jag anställdes var att dra igång en schacksatsning på en skola som hade ingen tidigare schacktradition. Schack infördes på schemat för fyror (en timme/veckan) och ettorna (en halvtimme/veckan) medan förskolebarnen fick också träna schack när de hade lust. Jag har också försökt uppmuntra schackspelandet under fritidstid.

Skolans elever kommer till väldigt stor del (säkert över 95%) från familjer med invandrarbakgrund. De två största grupper är kurder (från Turkiet eller Iraq) och eritreaner/somalier men många länder och kulturer är representerade- Marocko, Egypten, Ghana, Nigeria, England, Polen, Ryssland, USA, Pakistan, Indien, Afghanistan, Kina och Sydkorea för att bara nämna några. Anledningarna är att området nära Sollentuna Centrum är känd som ett invandrarområde och också att skolan har engelsktalande profil (från sjuan har de all undervisning på engelska) och därmed attraherar en del 'internationella' barn.

Projektets syfte

Med tanke på min situation tyckte jag att det var naturligt att välja som projektarbete en undersökning av våra invandrarfamiljers inställningar till schack i allmänhet och schackundervisning i synnerhet. Spelades schack hemma och i så fall av vilka? Var föräldrarna positivt inställda till schackundervisning? På vilka sätt tyckte dem att

schackundervisning kunde hjälpa deras barn? Jag ville ha svar på dessa och liknande frågor.

Forskningsmetod

Jag utformade en enkät som skickades ut till föräldrarna till alla barn som hade fått schackundervisning under året (dvs förskolebarn, ettorna och fyror). Det betydde 61 barn från ungefär 55 familjer (flera av fyror hade yngre syskon i ettan eller förskoleklassen). Jag gjorde enkäten så kort och enkel som möjligt med flervalsfrågor med tanke på att en del föräldrar hade begränsade svenskkunskaper (flera elever pratar bättre svenska än sina föräldrar). Jag översatte enkäten till engelska för några familjers skull. Jag hade också en del informella samtal med elever och föräldrar angående de frågor av intresse till mig.

Resultat

Jag fick 31 svar tillbaka, något av en besvikelse för mig eftersom jag påminde eleverna ständigt under 2-3 veckors tid. Mina kollegor tyckte ändå att det var ett bra resultat eftersom många av föräldrarna inte engagerade sig (i deras åsikt) i sina barns skolgång på samma sätt som i andra skolor, pga språkförbristningar, okunskap om och ovana med det svenska skolsystemet mm. Jag ska påpeka att vissa föräldrar var angelägna att svara och hjälpa till. Jag fick veta i efterhand att ett förälderpar som saknade kunskaper i svenska och engelska satt och jobbade med Google Translate i ett par timmar för att kunna svara på enkäten!

Första frågan handlade helt enkelt om hur de skulle beskriva schack- som ett spel, en lek, en sport, en hobby eller ett sätt att träna mentalt. Man fick kryssa för fler än ett alternativ eller lämna ett eget svar. 17 kryssade för spel, 14 mental träning, 6 hobby, 5 sport och 1 lek. Jag tyckte att det var intressant att så många valde mental träning, att de såg schack främst som ett verktyg. Svaret var mest populär bland föräldrarna till fyror.

Andra frågan handlade om vilka andra i familjen förutom barnet som kunde spela schack, där kunde man också kryssa för flera alternativ. 13 svarade att inga andra spelade schack. 9 pappor kunde spela men endast 2 mammor, som visar att bland dessa familjer i alla fall, schack har ett visst manligt prägel. Andra angivna svar var syskon (8), far- eller morföräldrar (5), kusiner (2), farbror (1), farbrors fru (1) och bonusmamman(1).

Nästa fråga handlade om de hade ett schackspel hemma. 12 svarade ja och 19 nej. Den här frågan är kanske på väg att bli mindre relevant, eftersom det finns allt fler olika sätt att spela schack nu för tiden.

De 2 nästa frågor handlade om barnen spelade schack hemma. Första frågan behandlade tiden innan schackträningen började i augusti 2013, där svarade 15 ja och 16 nej. Nästa fråga handlade om nuet, då svarade 17 ja och 14 nej. Visserligen hade 5 barn börjat spela schack hemma under skolåret men det kändes märkligt att 3 stycken som hade spelat tidigare hade slutat! En möjlig förklaring till det dök upp när en elev förklarade att han hade slutat spela mot sina syskon eftersom han nu var för bra.

Nästa fråga undersökte på vilka sätt barnen som spelade schack hemma gjorde det, där kunde man självklart lämna flera svar. Det fanns ett visst övertag för 'mänskligt' motstånd- 7 stycken spelade mot föräldrarna, 5 mot syskonen, 3 mot kompisar och ett var spelade mot en kusin, farbror, mormor, farfar och farbrors fru. Men det vanligaste svaret (8 stycken) var att de spelade på en surfplatta eller en mobil med en schackapp, medan 6 stycken spelade på internet med en dator.

Sista halvan av enkäten behandlade föräldrarnas inställning till och åsikter om skolans schackundervisning. Först frågade jag om deras allmänna inställning till schackträning i

skolan. Svaret var överväldigande, 21 var positiva, 7 var ganska positiva och 3 hade ingen åsikt. Inte en enda var neutral eller negativ.

Därefter frågade jag om de tyckte att schackträning kunde hjälpa deras barn på fem olika områden- koncentrationsförmågan, det logiska tänkandet, att planera framåt, den sociala utvecklingen och vissa skolämnen som t.ex. matematik. Föräldrarna kunde välja mellan svaren en hel del, lite grann, nej eller ingen åsikt.

Anmärkningsvärt är att föräldrarna tyckte med stor majoritet att schackundervisning kunde hjälpa till på alla dessa områden. Den största förbättringen kunde komma i koncentrationsförmågan tyckte föräldrarna- 25 svarade en hel del, 5 lite grann och 1 hade ingen åsikt. Inte långt efter var det logiska tänkandet där 23 svarade en hel del, 7 lite grann och 1 hade ingen åsikt.

Sedan följde förmågan att planera framåt, där 17 tyckte att schackträning kunde hjälpa till en hel del, 11 lite grann, 1 person svarade nej och 2 hade ingen åsikt. Siffrorna var liknande när det gällde skolämnen som matematik- 16 svarade en hel del, 13 lite grann, 1 person nej och 1 hade ingen åsikt.

Mest negativa var föräldrarna när det gällde deras barns sociala utveckling. 13 tyckte att schack kunde hjälpa en hel del, 14 lite grann och 4 svarade nej. Negativ är i det här sammanhanget självklart en relativ bedömning. 27 av 31 tyckte ändå att schack kunde hjälpa deras barn att utvecklas socialt.

Allra sist fick föräldrarna en chans att skriva vad de vill om de hade något att lägga till. Endast 7 utnyttjade chansen att göra det. Fyra av dem gav beröm till skolans schackprogram ('kul

initiativ', 'lär barnen tålamod', 'hjälpes deras utveckling'). Två stycken påpekade att de inte kunde spela schack och visste inget om det, medan en tog chansen att komma med förslag som hade inget alls med schack att göra.

Slutsatser

Att dra alltför långtgående slutsatser baserad på en enkät med ett så litet svarsunderlag är farligt. Jag vågar ändå påstå att det verkar klart att det finns en stor respekt för schackspelet liksom en stor tilltro till schackträning som ett utvecklingsverktyg bland dessa familjer. Det verkade inte vara någon större skillnad mellan de föräldrarna som spelade schack och de som inte gjorde det. Det var faktiskt så att de som inte spelade schack själv svarade något oftare på ett positivt sätt till de frågor om schackträningens eventuella fördelar. Skillnaden var dock så liten att det inte hade någon statistisk betydelse. Till och med de två svarande som bedyrade att de inget kunde om schack tyckte att schack kunde hjälpa deras barn på ett antal olika sätt.

Den här utbredda föreställningen att schackträningen kan hjälpa barn att utveckla ett antal olika förmågor tycker man att båda skolor och schackklubbor borde kunna utnyttja. Även om det är svårt att bevisa dessa fördelar experimentellt, det verkar lika allmänt accepterat bland allmänheten som bland schackspelare att schack hjälper den mentala utvecklingen. Man kan därmed undra varför så få skolor satsar på schack och varför så få schackklubbor lyckas locka till sig ungdomar när föräldrarna är så positivt inställda.

Den här enkäten gav också en bild av hur dessa elevers schackspelande ser ut. En del verkar spela bara under skolans schackträning (jag skulle bedöma att det ligger runt 40 procent av alla elever), hemma finns det ingen att spela emot. Runt 50 procent verkar spela med en dator eller mobil eller mot en enda person i hemmet. Sedan fanns det två eller tre familjer

med en schacktradition där många i familjen kunde spela schack och barnen spelade på ett antal olika sätt.

Tyvärr verkar det inte så att skolans schackträning i och för sig ökar barnens schackspelandet på ett påtagligt sätt. De barn som är mest aktiv nu var också det innan schackträningen började. Man kan hoppas att de spelar oftare nu (den frågan ställdes inte i enkäten) men jag har inget bevis för det. Jag har märkt att barnen som spelar schack spontant under fritidstid är oftast tvåor eller treor dvs de som inte får någon schackträning. Av de barnen som har fått träna schack är det förskolebarnen (som har tränat minst) som är mest aktivt under fritids.

Till slut en personlig anmärkning. Jag var lite orolig för vad ettornas föräldrar kunde svara för jag tyckte själv att schackträningen med ettorna var något misslyckad. Alltför många av dem tyckte jag hade inte kommit så långt som de borde, delvis pga att de bara fick en halvtimme varje vecka. Men svaren från ettornas föräldrar skiljde sig knappast från fyornas svar (vilkas träning jag var mycket nöjd med). Det kan bero på att föräldrarna har dålig koll på vad deras barn håller på med (jag kommer ihåg en far som var märkbart förvånad när han såg sin dotter spela schack (Va? Kan hon spela schack?) på fritids trots att dottern hade tränat schack i ett halvår vid det läget). Men det kan vara så att schackträning som vi själv anser som misslyckat schackligt sett kan ändå bedömas som värdefull av barn och deras föräldrar. Och på samma sätt borde vi (även om vi är skeptiska till vissa av påståenden) respektera de föräldrar som tycker att schack kan hjälpa deras barn med koncentrationen, logiken, förutseende osv. Det kan vara rent tyckande- eller det kan utgå ifrån en utveckling i barnen som de människor som känner barnen bäst har observerat.